

túli püspök, továbbá Eőri Szabó Gábor, Kolmár János és Sebestyén Gábor pápai presbiterek alkották „Eklelsiai-Oskolai Consistoriumot”, amely a kollégiomot irányította, életét meghatározta. A tanács tagjai közül Tóth Ferenc és Sebestyén Gábor biztosan támogatta a deákok zenei kezdeményezését.

A felsőbb éves (filozófiát és teológiát tanuló) növendékeket magában foglaló diákönkormányzat élén ekkor Bocsor István senior állt, így érthető, ha őt választották meg zenekarvezetőnek.¹⁷ A *Házaló* említett 7. számának utolsó, 12. oldalán, a lap alján közölt impresszumból azt is megtudjuk, hogy a zenekar több tagja aktívan közreműködött a folyóirat szerkesztésében is. „Bocsor István, Mező Dániel,¹⁸ Vály Ferencz¹⁹ felügyelők’ Gerenday,²⁰ Mező L.²¹ Segédtagok közbfolyásával szerkeszti Szűcs”. Szűcs Károly két segédszerkesztő és a három felügyelő közreműködésével szerkesztette a folyóiratot. Szűcs később lelkesként sem lett hűtlen a költészethez, Bocsor és Vály pápai főiskolai tanárnként gyarapította a szakirodalmat. Egyben azonban mindnyájan meggyeztek: életüket nemesebbé tette a testvérműzsák szeretete.

HUDI JÓZSEF

1848/49 kultusza Pápan (1850–1900) A nemzeti függetlenségi harcok — köztük az 1848/49-es forradalom és szabadságharc — a polgári nemzeti identitás fontos részeivé, a mindenkori politikai hatalom legitimációs eszközeivé váltak. A dualista állam április 11-ét, az ún. „áprilisi törvények” királyi szentesítésének napját emelte hivatalos emléknappá. A magyar parlament először az 1927. évi XXXI. törvénycikkkel nyilvánította nemzeti ünneppé március 15-ét. A kommunista diktatúra idején (1948–1989) az ünnep „ideológiai veszélyességét” egyrészt kisajátítással (pl. „Forradalmi Ifjúsági Napok”), másrészt eljelentéktelenítéssel (pl. iskolák falai közé zárt megemléke-

¹⁷ DREL I. 3. b. Eklelsiai-Oskolai Consistorium jegyzőkönyve. IV. 1834. október 30. No. 1. Bocsor István senior folyamodása a „convictuális fizetések”, vagyis a konviktusi díjak megemelésére az élelmiszerek árának emelkedése miatt.

¹⁸ Mező 1834/35-ben nyilvános segédtanár volt.

¹⁹ Vály (Váli) Ferenc (1810–1882) magyarsóki (Nyitra vm.) születésű, Pápan tanult, 1837-től a komáromi gimnáziumban, 1848-tól a pápai főiskolán tanított. Jól gitározott, lánya így emlékszik komáromi gyermekeire: „Esténként, az egyszerű, de élénk jókedvvel elköltött vacsora után, ha az én kis Móric bátyám is jelen volt, kedves jó apám vette gitárját, s annak pengetése mellett tündérien szép dalokat tudtak énekelni együtt.” VÁLI Mari: Emlékeim Jókai Mórról. Az előszót írta és sajtó alá rendezte Lukácsy Sándor. Bp., 1955. 15.

²⁰ Gerenday (Gerendai) József hidjai (Tolna vm.) születésű, 24 éves, ekkor hatodéves teológus.

²¹ Mező Lajos teveli (adászteveli, Veszprém vm.) születésű, 23 éves, ekkor ötödéves teológus.

zésekkel) igyekeztek semlegesíteni. A diktatúra bukása után az Országgyűlés az 1991. évi VIII. törvény megalkotásával az 1848/49-es magyar polgári forradalom és szabadságharc emléknapját, március 15-ét ismét munkaszüneti nappá, „pirosbetűs” nemzeti ünnepé nyilvánította.²²

Pápa a 48-as hagyományok egyik legjelentősebb őrzője és letéteményese a Kaszinó volt. Az 1834-ben alapított Kaszinó a nemzeti művelődés programjával a zászlaján 1848-ban is a nemzeti szabadságharc oldalára állt: „örült, tüntetett, világított, zászlókat lobogtatott, a nemzet-örökkel mezei sátorokban ünnepelt, a haza oltárára áldozatot vitt, a pesti radikalkör felszólítására az új ministerium támogatásául 300 frtot ígért, számos tagjai nemzetőrökként a Drávához mentek, fiatalabbjai honvédezseregekbe állottak; s bár ezáltal sorai megritkultak, de azért oly élénkséget mutatott, hogy benne mint a hírek, tudósítások, eszmecserék gyűldéjében úgy szólván az egész város összpontosulni látszott.” — írta Bocsor István a Kaszinó fennállásának 50 éves évfordulóján, 1884-ben.²³ A kört 1849. januárjában gróf Althann ezredes, az osztrák csapatok itteni parancsnoka föl akarta oszlatni és szándékától csak akkor állt el, amikor a vezetőség kötelezvényt adott, hogy a Kaszinó nem fog úgymond „forradalmi társulattá” változni. De — írja Bocsor — „amint a koczka fordult s ő nekünk, mi neki hátat fordítottunk, szegre akasztottuk a reversalist, még nagyobb vággyal gyűltünk a körbe, még tömegesebben hozattuk a Március 15-két, a Respublikát, Ungarnt, Közlönyt, Pesti Hírlapot, még mohóbban olvastuk a forradalmi röpiratokat s újra egész lelkesedéssel vegyültünk bele a magyar világba.”²⁴

A világos bukás után azonban gyökeresen megváltozott a helyzet: 1849 végétől a Kaszinó szobáiban is megjelentek az osztrák egyenruhák, hírlapjai között pedig a Wiener Zeitung, a Wanderer, az Ost-deutsche Post, a Volksblatt és a Reichsgesetzblatt. 1850-ben a Kaszinó csöndben, majdhogynem titokban működött: forradalomtörténeti könyvek meghozatalával adott életjelt magáról — és ez az első konkrét momentum, amely bizonyítja, hogy a Pápai Kaszinó a 48-as szellem továbbvivője volt. 1850. áprilisában a helybeli császári közigazgatási hatóság, a főbíró lefoglalt és beszedett minden olyan hírlapot, amelyek a forradalom ideje alatt a Kaszinóhoz jártak. Ugyanez év szeptemberében a Veszprém megyei császári hatóság megtiltotta, hogy a Kaszinó bármiféle politikai vitát rendezzen, vagy helyiségét ilyen célra felajánlja. Ellenkező esetben felosztatását helyezte kilátásba. Ezek után nem volt meg-

²² Vö. GYARMATI György: Március hatalma — a hatalom márciusa. Fejezetek március 15. ünneplésének történetéből. Bp., 1998.

²³ BOCSOR István: Megnyitó beszéd. Tartotta a casino 50 éves jubileumán, 1884. decz. 31-én Bocsor István. = A pápai casino évkönyve 1885-re. Pápa, 1885. 17.

²⁴ BOCSOR 1885. 18.

lepő, hogy a Kaszinó működését 1851-ben — egy új kormányrendeletre való hivatkozással — felfüggesztették, mondván, engedélye nem hatályos. Mindenféle ülést betiltottak, az ügyek vitelével a vezetőt bízták meg, aki azok „politikai semlegességeért” a fejével felelt. Bocsor István²⁵ volt ekkor a Kaszinó igazgatója, aligazgatója, jegyzője, pénztárnoka és választmányi tagja. Maga írja visszaemlékezésében, hogy a teljes felelősséget viselve nem egyszer a bezáratás fenyegette. Engedélyért folyamodott a soproni császári kerületi főispánsághoz, de egy év elteltével sem kapott választ, sőt, 1852-ben egy rendelettel a Pápai Kaszinót ténylegesen fel is oszlatták. A felfüggesztés tehát feloszlattá válnak. A szorult helyzetből Bocsor zseniális ötlettel vágta ki magát: a Kaszinó javait, könyveit, iratait elzárta egy szobába²⁶ a helyiség többi termeire pedig kávékimérési engedélyt kért a hatóságtól — amit meg is kapott. Egy nagy fekete táblát függesztett ki a házra a Fő tér felől, amelyen fehér betűkkel ez állott: KÁVÉHÁZ. Egy kávékimérés leple alatt élt tehát tovább a Kaszinó. „És a közönség oly szerény volt, hogy az előbbi tagokon kívül soha senki sem tette be lábát e termekbe, s így mi nyugton, békében és háborítatlanul használhattuk a casinói régebbi élvezeteket.”²⁷

Az ál-Kaszinó 1854-ig működött ebben a formában, amikor az újjáalakulási engedélyt megkapta. Közgyűlést tartottak és új tisztségviselőket választottak — ezzel a Kaszinó működése helyreállt. Egyszer, 1859–1865 között még a Griff Szállóban működött a Pápai Kaszinó, ekkor azonban a szomszédos Bermüller-féle házba költözött — végeles megszűnéséig. Egyetlen mondat erejéig ki kell térnünk a Kaszinó könyvtárára, amelynek 1885-ben megjelent nyomtatott katalógusa sok érdekes és értékes, 48-as vonatkozású nyomtatványt tartalmazott. Pedig az 1851-es elkobzás igen megtizedelte az állományt, mégis megmaradt néhány érdekesség: pl. a Győrben kiadott *Házánk* (1848), a Kossuth által másolt *Törvényhatósági Tudósítások* (1832), a *Honderű* (1843–1848), a *Pesti Divatlap* (1845–1848). Ezek is igazolják, hogy a Pápai Kaszinó korabeli szerepéhez méltóan őrizte a reformkor és a szabadságharc emlékét.

1848 márciusában az országos események középpontjában sok helyütt a diákok álltak. Nem volt ez másként városunkban sem, hiszen tudjuk, hogy a

²⁵ Bocsor István 1848-ban az enyingi kerület követe volt az országgyűlésben. 48-as szerepét, elkötelezettségét, a szabadságeszményekhez való rendíthetetlen tanári ragaszkodását *Kozma Andor* egy századdal később énekelte meg a sokat idézett „*Carthagoi harangok*” című költeményében. Ez is a 48-as kultusz fontos része.

²⁶ Ez már a Zichy-házban volt, hiszen 1848 végén a Griffben lejárt e bérleti szerződésük és új helyet kellett keresni a Kaszinónak. Akkor költöztek a Zichy-palotába.

²⁷ BOCSOR 1885. 20.

kollégiumi ifjúság már egy-két nappal a március 15-ei pesti események után fáklyás felvonulást tartott. A Református Kollégiumban kialakult 48-as kultuszt két aspektusból is vizsgálhatjuk: elsősorban magának az iskolának, mint intézménynek a viszonyulását az ünnephez, valamint az 1841-ben alapított, nagy múltú Főiskolai Ifjúsági Képzőtársaság márciusi ünneplésének kialakulását.

Ólé Sándor későbbi pápai lelkész éppen abban az időszakban volt a Kollégium gimnazista növendéke, amikor a március 15-e ünneplése megengedetté és később hivatalossá vált. Visszaemlékezésében²⁸ leírja, hogy korábban is volt valami rövid kis ünnepség a színházban, de csak március 15-én este, tehát délelőtt bizony az iskolapadban kellett ülni. Ezt azt is jelentette, hogy 14-én este nem vehettek részt a hagyományos Hunyadi László-előadáson, hanem a másnapi órákra kellett készülni. A századfordulón ez egyfajta diáklázadáshoz vezetett. Ólé Sándor, Kiss Zoltán és Világhy András kitalálták, hogy március 15-én reggel, amikor a pedellus meghúzza az öreg csengőt, akkor a tanulók elhagyják osztálytermüket és kivonulnak a kollégiumból. Elérkezett a várva várt reggel és a csengő hangjai után fölharsant a Kossuth-nóta az iskola falai között. Kivágták a tanterem ajtaját — és az ajtóban ott állt Kis Ernő igazgató. Vele lett volna ugyanis latin órája Ólé Sándoréknak. Az igazgató úr jó humorú ember és verbeli pedagógus volt: a renitenskedést nem tűrte, ezért a kivonulóknak módszeresen kiosztott egy-egy pofont — de kiengedte őket és hagyta, hogy tovább énekeljenek. Mire az osztály leért a második emeletről a földszintre, már az egész kollégium ott tolongott. Kivonultak a honvédszoborhoz, ahol egy ötödikes diák a talapzatra ugrott és spontán szónokolni kezdett. *„Arról beszélt, hogy nem haltak meg ők. Kik nem haltak meg? Petőfi és a többiek, a márciusi hősök, a márciusi dicsőek. A 48-as és 49-es honvédek, kik a szabadságharcban elesetek. Az aradi vértanúk, akiket diadalmánorában a Habsburg-dinasztia s az osztrák örület kivégeztetett. És mindazok, akik a sötét elnyomás alatt a kamarilla bosszújának áldozatul estek — élnek! A testet megölhették, de a lelket nem. Élnek ők, itt lobog a lelkiük mibennünk!”* Így beszélt egy ötödikes diák. És Bocsor István katedrájának örökösei senkit nem csaptak ki a Kollégiumból, sőt, a következő évektől kezdve egész napos szünetté tette Kis Ernő a március 15-ét és a végleges ünneplési forma is kialakult: istentisztelet a templomban, ünnepély a honvédemlékmű előtt, koszorúzás Petőfi és Jókai emléktáblájánál, ünnepi ebéd a konviktuson a tanári kar

²⁸ ÓLÉ Sándor: Hogyan alakult ki március idusának mai ünneplése kollégiumunkban? = Pápai Kollégiumi Lapok, 1934. március, 99–101. Uő.: Pápai diákemlékek. Pápa, 2004. 114 sköv.

résztételével, este díszelőadás a Színházban, utána pedig táncmulatság a Griff Szálló nagytermében.

A kollégiumi ünnepségek másik vonulata a Főiskolai Képzőtársaság nevéhez fűződik. Első ízben 1884-ben ünnepelte e társaság március 15-ét. Ez év február 27-ei ülésén hangzott el a következő javaslat: *„Fülöp József indítványozza, hogy a társulat ünnepelje meg március 15-ét. Indítványát a társulat magáévá teszi s elhatározza, hogy márc. 16-án rendes ülés alkalmával márc. 15-re vonatkozó felolvasásokkal s szavalatokkal újítja meg e nagy nap emlékét s felszólítja tagjait, hogy mindent kövessenek el, hogy szerény ünnepünk valóban ünnep legyen.”*²⁹

Az ünnepséget a jegyzőkönyv tanúsága szerint meg is tartották. 1886-ban azt olvassuk, hogy az ünnepségnek már hagyománya van, hiszen azt a „múlt idők szokása szerint” tartották. 1889-ben aztán kiléptek a kollégium falain túlra, annál is inkább, mivel mindeddig március 15-e emlékére a városban nemigen tartottak hazafias ünnepélyt, hacsak nem tekintjük annak az 1885-től szokásba jött márciusi vacsorák rendezését. 1889-ben elhatározza a társulat, hogy az ünnepséget nem az iskolában, hanem a színházban tartják meg. Így is történik. Bizottság rendezi az ünnepet, melyen énekkarok, zenekarok, szavalók lépnek fel és ünnepi beszédek hangzanak el. Az estély bevétele a honvédszoborra ajánlják fel. Este a Griffben a már emlegetett társasvacsora és táncmulatság következett. Ennek bevételeit vagy jótékony célra fordítják (pl. 1890-ben a helyben felállítandó történeti múzeum javára, 1894/95-ben a budapesti Kossuth-szobor javára), vagy a kollégium intézményeinek megsegítésére, támogatására. Az estély műsorában 1893 óta szerepelt az ünnepi óda, ünnepi költemény megírása, amelyre a Képzőtársaság tagjai közül kértek fel valakit. 1896-ban már pályázatot írtak ki ugyanerre a célra. Az 1898–99-es ünnepségről nem itt, hanem az összvárosi ünnepségek sorában szólnak.

És ha már a honvédszobrot említettük: az ihászi csata emlékművének felállítására 1896. szeptember 6-án került sor. A szoborállítás történetét részletesen meg lehet ismerni a korabeli pápai hírlapok tudósításaiból, amelyek pontosan elősorolják az adakozók nevét és adományaik mértékét.³⁰ Aki ezeket végigolvassa, az láthatja, hogy *Vastagh György* alkotása valóban közadakozásból készült. A szabadságharcnak ez az egyetlen monumentális köztéri emlékműve városunkban.

A városi ünnepségek sorozatát szintén végig lehet követni a sajtó gondos áttanulmányozásával. Itt természetesen nem térhetünk ki minden esztendő

²⁹ TÓTH Endre: A képzőtársaság márciusi ünneplése a múltban. = Pápai Kollégiumi Lapok, 1928. március, 3–6.

³⁰ Például: Pápai Lapok, 1889. február 24.

történeteire, de a kerek évfordulók eseményeit érdemes fölillantani. A Pápai Lapok 1874. október 3-i száma az aradi vértanúk kivégzésének 25. évfordulójáról emlékezik meg,³¹ igaz, csak a tárcarovatban. „...nem akarjuk megtenni, hogy lapunk is meg ne emlékezzék arról s annak mátyrhalt holt hőseiről. 1849. október 6-a oly véres betűkkel van a magyar nemzet naptárába írva, hogy az el soha nem törölődik, csak némiképp megfakulhat.” 1875-ből nem találtunk megemlékezést sem március 15-e, sem október 6-a vonatkozásában, csupán egyetlen vers jelent meg „Scythia” álnéven „Világosi catastropha után (1849. aug. 13.)” címmel. Ez egyértelmű árulásnak nevezi a világosi kapitulációt. („Nagy istenünk lehely új életet / E népbe... törd le jármát újólág... / S imádvá áldja szent hatalmadat.”)

1878-ban, a forradalom kitörésének 30 éves évfordulóján a Pápai Lapok március 17-ei vezércikke a következőképpen fogalmaz: „A martiusi nagy esemény békekötés volt. Békekötés a modern Magyarország és a középkori Magyarország között. A martiusi nagy esemény frigy volt: a múlt és a jelen között — a jövő nemzedék érdekében. A martiusi nagy esemény szerződés volt, mely szerint e haza minden fia kötelezve van édes hazája, nemzete érdekét mint saját érdekét védelmezni, fejleszteni és a közjót elősegíteni. A martiusi nagy esemény jogot hozott a jogtalansokra és egyenlő kötelességet hozott a hon minden gyermekére. (...) Mi jogot nyertünk s ezt őrizniünk kell. A jogörzés — a jog fejlesztése. A jogfejlesztés pedig — a jog gyakorlása. A jog gyakorlása — az alkotmányos élet — a hazának megvédeése a békés harc nehéz küzdelmei közepette.” S aktualizálva a politikai üzenetet, mindjárt fel is teszi a kérdést: vajon betöltötte-e a társadalom a megkötött szerződést? Betöltötte-e Pápa városa, a város vezetősége? Eleget tett-e a nép érdekeinek a választott önkormányzat? Emelte-e jólétét, elősegítette-e a város haladását és virágzását? És kesrüen teszi föl az utolsó kérdést: „Ki tudna ezen jogos kérdésekre igennel válaszolni?!” Tetten érhetjük itt azt a motívumot, amely 48 szociális üzenetét kéri számon — akkor és azóta is: „Igenis martius 15-e anyagi jólétünk kulcsát a nép kezébe adta! Városi képviselők! Ha vezérek akarnak lenni: nyissák fel a nép anyagi felvirágzásának gazdag tárházát, mely önökre van bízva!”

1879-ben, az aradi tragédia 30. évfordulóján a márciusi megemlékezést elmosta a szegedi nagy árvíz híre, de októberben a címoldalon, a vezércikk helyén jelenik meg Pap Gábor³² egykori honvédszázados verse („Október 6-ka után”) és tudósítás is olvasható a győri honvédegylet ünnepélyéről. A tudósító megjegyzi, hogy Pápáról igen kevesen jelentek meg, mindössze Vid Ká-

³¹ A március 15-i ünnepéről — ha volt egyáltalán — nem emlékezhetett meg a lap, hiszen csak májusban jelent meg az első száma.

³² H. SZABÓ Lajos: Pápa és környéke 1848–1849. Pápa, 1994.

roly (egykori honvéd százados)³³ és Noszlopi Antal, valamint az ünnepi beszédet mondó Pap Gábor.

A forradalom 40. évfordulójának évéből, 1888-ból ismerjük az első részletes városi programot. Eszerint március 15-én az iparos ifjúság kezdeményezésére kb. 150 ember gyűlt össze a Griff Szálló nagytermében. A Szózat elhangzása után Paál István alkalmi ódáját Payer Sámuel szavalta el. Szavalt még Trattner Lipót és Bereczky Jenő. Gyurácz Ferenc evangélikus lekipásztor felolvasása után bankett következett, amely éjjélkor ért véget. Az első pohárköszöntőt Gyurácz Ferenc mondta Kossuth Lajosra. 1889-ben, az aradi tizenhármakra emlékezve a Pápai Lapok vezércikkét Lukácsék János³⁴ ugodi plébános, egykori honvéd hadnagy írta. Ő Komárom várának védője volt, az utolsók között hagyta el a várat — erről emlékezett meg a lap hasábjain.

És ezzel el is érkeztünk vizsgálódásunk utolsó pontjához, az ötvenedik évfordulóhoz (1898) és annak ünnepi eseményeihez. Ekkor már teljes pompájával ünnepelt a város. A Pápai Lapok február 6-ai számában fölhívja a lakosságot, hogy méltó módon emlékezzék meg a jeles évfordulóról. Ebben a cikkben jelentik be, hogy a város vezetése elhatározta: díszközgyűlést tart a nagy napon és az 50. évforduló emlékét a város jegyzőkönyvében is megörökítik. Indítványozták azt is, hogy ennek emlékére a Fő tér „Szabadság tér” névre kereszteltessék át. Már itt fölmerül az a gondolat, hogy Petőfi és Jókai szobrának elkészíttetésére gyűjtést kellene indítani. A szobrokat a Honvédemlékmű két oldalán kellene elhelyezni.³⁵ Március 13-án aztán a lap piros fejléccel jelenik meg, nemzetiszínű keretben hozza Soós Lajos: „Babér lombok” című költeményét. Baráth Ferenc egykori honvédszázados, főiskolai tanár emlékezett 48-as élményeire és az egyik újságíró földízte az 1848. március 15-ei pesti eseményeket is („Egy lap március 15-e történetéből”). Az ünnepelésből természetesen mindenki ki akarta venni a részét. Az ötvenedik évforduló ünnepelését a Katolikus Kör kezdte meg városunkban március 13-án délután, ünnepi gyűléssel, amelyen Varga József igazgató és Kriszt Jenő plébános mondott ünnepi beszédet. Ugyanezen a napon ünnepelt az iparos ifjúság önképzőköre is. Itt Payr Sándor evangélikus püspöki titkár ismertette a polgári forradalom jelentőségét. Március 14-én a polgári leányiskola tartott délutáni ünnepséget az iskolaszék és a növendékek szülei előtt. Nagy Gabriella igazgató után Benczelits Erzsébet mondta el emlékbeszédét, mely a 48-as eseményeket vette sorra. Lampérth Géza versét Böröczky Júlia szavalta, majd

³³ H. SZABÓ 1994. 230–231.

³⁴ H. SZABÓ 1994. 238–239.

³⁵ Ez így is történt, Kisfaludy Strobl Zsigmond alkotásait 1931-ben avatták föl Horthy Miklós kormányzó jelenlétében.

Koritschner Margit negyedéves növendék indítványára a leányiskola növendékei megkoszorúzták a honvédelmékművet. A koszorú nemzeti színű szalagjára ráhímezték: „A névtelen hősök emlékének a polgári leányiskola”.

Este a város fényárban úszott. Szegény és gazdag egyaránt kivilágította ablakait. Este 7 óra előtt a Széles-víz felé özönlött a tömeg, mert onnét indult a főiskolai ifjúság fáklyás menete. Hazafias dalokat énekelve vonult végig a menet a honvédelmékműig. Itt a Himnusz énekelték, majd *Veres István* szénior lépett a szónoki emelvényre és mondott tüzes hangú, rögtönzött beszédet. Utána *Mocsy Mihály* III. éves teológus szavalt a Nemzeti Dalt és a tömeg a Fő térre vonulva megkerülte a Nagytemplomot és szétoszlott.

A nagy napon, március 15-én szinte minden órára jutott egy-egy megemlékezés. Zászlódiszbe öltözött a város, senki sem dolgozott, a nép az utcákat róttá. A megemlékezések ünnepi istentiszteletekkel kezdődtek. A Nagytemplomban Kriszt Jenő mondott ünnepi misét, a reformátusoknál *Kis Gábor* hirdette az ígét, az evangélikusoknál *Payr Sándor* mondott ünnepi beszédet. Az izraeliták is ünnepeltek, különösen sokan gyűltek össze iskolájuk ünnepélyén. A Himnusz eléneklése után *Schor Ármin* tanító ismertette a növendékekkel az ünnep célját és jelentőségét.

A nap legkiemelkedőbb mozzanata azonban a városi díszközgyűlés volt. A Főiskola tornacsarnoka szűknek bizonyult a hatalmas tömeg befogadására. A képviselőtestület tagjain kívül az összes egyesület és minden városi potentát képviseltette magát. Az asztalnál az ünnepi szónok, *Gyurátz Ferenc* evangélikus püspök és a még élő 48-asok foglaltak helyet: *Baráth Ferenc*, *Horváth Károly*, *Békássy Gyula*, *Perlaky Géza*, *Puzdor Gyula* és idősebb *Süilt József*. *Mészáros Károly* polgármester köszöntője után *Csoknyay Károly* városi főjegyző felolvasta a díszközgyűlés határozatát, majd *Gyurátz Ferenc* nagyívű beszéde következett — amit egyébként a Pápai Lapok március 20-án teljes terjedelmében le is közölt. *Baráth Ferenc* emelkedett szólásra és a nagy idők tanújaként a szabadságharc csatáiról emlékezett.

A díszközgyűlés után rögtön a Református Főiskola zászlóavatási ünnepsége kezdődött. *Faragó János* tanár avatási beszédéből megtudhatjuk, hogy a zászló egyik oldalán Kölcsey örökbecsű mondata olvasható: „A haza minden előtt!”, a másik oldalán pedig a Főiskola címere fölött ez áll: „A tudomány hatalom.” „Eddig karunk erejéről, kardunk éléről ismert bennünket a világ, a jövőben nem a harc mezején, nem karddal kell harcolnunk, hanem a szellemi téren, szellemi fegyverekkel, a tudomány fegyvereivel. A tudomány megnevesít, magasra emel, hatalmat, felsőbbiséget csak úgy biztosít, ha jellemmel, jó erkölccsel egyesül.”

A délután folyamán az Állami Tanítóképző és az Önképző Leányegylet rendezett ünnepséget, amelyek csak bevezetői voltak a főiskolai Ifjúsági

Képzőársaság hagyományos ünnepeének. Hét órára a városi színház minden zuga megtelt, hogy meghallgassa az énekkart és *Kapossy Lucian* tanárnök komoly beszédét Petőfiről és Jókairól. *Komjáthy Aladár* a Bánk bán bardalát énekelte, majd szavalatok következtek. A zenekar befejezésül a Kossuth-indulót jászotta. A színházból a közönség átvándorolt a Griffbe, ahol a szokásos társasvacsora és táncmulatság kezdődött s tartott egész reggelig.

Meg kell emlékeznünk arról az eseményről is, amely szintén ezen a napon zajlott: egy régi utca új nevet kapott Pápan. Az az utca, amelyben az Ókollégium épülete áll. Mivel az 1790-es évek óta itt működött a Református Főiskola, az utcát „Főiskola utcának” nevezték el. Petőfi Sándor 1841/42-ben koptatta az iskola padjait és az intézet szomszédságában lakott. Ennek emlékére, a városi vezetőség elhatározása alapján, az ötvenedik évforduló napján a Főiskola utcát Petőfi Sándor utcára keresztelték. Az ünnepség 11 órakor kezdődött Mészáros Károly polgármester vezetésével. A határozatot a főjegyző ismertette, majd Kapossy Lucian tanár lépett elő és Petőfi költészetéről tartott élvezetes előadást. Eztán lehullott a lepel az új utcanévtábláról: megszületett a *Petőfi Sándor utca*. A XX. század nem bántotta ezt a névtáblát: több mint 100 év után is a nagy költőre emlékezteti a pápaiakat.

Az ünnepek április 11-én, az 1848-as törvények szentesítésének ötvenedik évfordulóján folytatódtak. A Pápai Lapok megint nemzetiszínű kerettel jelent meg és ismét volt városi díszközgyűlés.³⁶ Az a furcsa helyzet állt elő, hogy meg kellett volna ismételni a március 15-ei ünnepeket, mert a törvényhozás nem március 15-ét, hanem április 11-ét tette meg hivatalos nemzeti ünnepnek. Természetesen a megemlékezés nem érte el az egy hónappal korábbi színvonalát és intenzitását. Ezen a napon a hivatalos Magyarország a „legalkotmányosabban uralkodó” *I. Ferenc Józsefet* ünnepelte — aki a forradalom leverésére az oroszokat hívta segítségül, aki az aradi 13-at kivégeztette és aki 1867-ig nem is volt megkoronázott magyar király.

Szánjunk még egy mondatot az 1899. október 6-ai megemlékezésekre. Délelőtt 8 órakor a református, 9 órakor pedig a katolikus templomban tartottak gyászistentiszteletet. Ezek után az emlékezők az Állami Tanítóképző udvarán gyűltek össze, ahol a Himnusz eléneklése után *Szováthy Lajos* igazgató mondott beszédet, *Horváth Rezső* IV. éves szavalta *Soós Lajos* „Arad” című versét. Az imént emlegetett ellentmondás itt is tetten érhető: az emlékezésben a szónok elítélte a zsarnok önkényt, az igazságtalanságot, ugyan-

³⁶ Lásd erről: Pápai Közlöny, 1898. április 17.

akkor pedig az „őfelsége iránt érzett őszinte ragaszkodás” hangját ütötte meg, a „nemzet atyjának” nevezve a szabadságharc vérbefojtóját.

Végezetül a sort egy olyan adattal zárom, amely jobban megismertette a nagyközönséggel Pápa város nevét, mint bármi más. Egy nótáról van szó, amelynek első két sora így hangzik: *„Söprik a pápai utcát, masíroznak a katonák...”* A legenda úgy tartja, hogy 1848 karácsonyának második napján érkezett városunkba Perczel Mór tábornok honvédseregével. A bevonuló katonák énekszóval jöttek, egy szívvel-lélekkel dalolta a hadtest, hogy *„Söprik a pápai utcát.”* A hadak nem sokáig maradtak, mert már másnap továbbálltak, de a dal ittmaradt örök emlékül nekünk, amit aztán országszerte megismertek. Így tudta és így írta meg ezt az anekdotát Kis Ernő főiskolai igazgató.³⁷

MEZEI ZSOLT

Az 1841-ben alakult Főiskolai Képzőtársaság pecsétje

³⁷ KIS Ernő: Városunk történelmi emlékei közül: „Söprik a pápai utcát” = Pápai Hírlap, 1921. december 24.